

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ : บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา^{1/}

**Factor Affecting Community's Participation in Forest Resource
Conservation : Kongsai Village, Wang Nam Khiao Sub-district,
Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province**

ธวัชชัย สุขพลย์^{2/},
นุชนาถ มั่งคั่ง^{3/}

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 65 ครอบครัว ซึ่งผลการศึกษาพบว่าหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นชายอายุเฉลี่ย 48 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด และอพยพย้ายมาจากถิ่นอื่น อาชีพหลักคือทำไร่ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน พบว่า มีสาเหตุทั้งที่เกิดจากประชาชน เช่น ประชาชนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างเต็มที่เพราะต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด และสาเหตุที่เกิดจากหน่วยงานราชการขาดความจริงจังที่จะช่วยเหลือประชาชน ดังนั้นการจะทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านคลองทรายสัมฤทธิ์ผลได้นั้น หน่วยงานภาครัฐต้องทบทวนกระบวนการทำงานที่ผ่านมา รวมถึงสร้างความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสนับสนุนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น พร้อมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การสนับสนุนให้ประชาชนประกอบอาชีพเสริม หรือการพัฒนากระบวนการอุปโภค เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเป็นแนวทางที่จะทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ABSTRACT

The research aimed to study social and economic conditions, related factors that affect the community's participation in forest conservation activities and to study the problems and obstacles. The study was conducted through interview sixty-five families in Kongsai Village, Wang Nam Khiao Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. It was found that most household of the samples were male. The average age was 48 years old. Almost all of them were immigrants and had graduated from primary school. The main career was growing crops. Factors affecting community's participation in forest conservation activities were gender, education, benefit from forest use and the villager's attitude towards their leader with statistical significance level at 0.05. Problems and obstacles were caused by both villagers (e.g., they could not give all their best in forest conservation because they had to struggle for food and shelters), and government agencies (e.g., they were not sincere in helping villagers prolong their conservation campaign). To conserve forest resources in Moo Ban Kongsai, government organizations should reconsider their previous performances and enhance local people's awareness in forest resource conservation and supporting more cooperation between government organizations and local community and connecting other government sectors. It could be expected that to reach enduring forest conservation, government sectors should provide local people long term occupations, health services and infrastructure to ensure that they will not illegally encroach forest resources in the future.

Key words: Community's Participation, Forest Resource Conservation

^{1/} บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปี 2547

^{2/} เจ้าหน้าที่กลุ่มงานติดตามประเมินผลสถานการณ์ กองติดตามประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{3/} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. คำนำ

มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำเนินชีวิตมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การนำทรัพยากรมาใช้ในอดีตเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เท่านั้น ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีโอกาสดำรงอยู่ แต่เมื่อประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมโลกมากขึ้น นโยบายในการบริหารจัดการประเทศก็ปรับเปลี่ยนตามไปด้วย มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เช่น การตัดไม้ขายเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราต่างประเทศ รวมถึงส่งเสริมการเกษตรเพื่อการส่งออกตอบสนองต่อความต้องการของตลาดโลก จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการทำลายป่าไม้ในการขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ในประเทศลดลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546) จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ภาครัฐเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ป่าไม้มากขึ้น โดยสร้างมาตรการอนุรักษ์ขึ้นมา เช่น ประกาศให้ผืนป่าเป็นเขตอนุรักษ์ ห้ามประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ สร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนที่เคยพึ่งพาอาศัยพื้นที่ป่าในการดำรงชีวิต จึงเป็นที่มาของความไม่เข้าใจกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชน เพราะมีความต้องการต่างกัน แม้แต่การเก็บของป่ามาเพื่อบริโภคก็ถูกเข้าใจว่าเป็นการทำลายป่าไม้ ทำให้มีการจับกุมชาวบ้านจากการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตชาวบ้านที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทำให้การอนุรักษ์ป่าไม้เกิดขึ้นเพราะตัวบทกฎหมายมากกว่าความเข้าใจและเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวม (ประพัฒน์, 2546) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐเพื่อพัฒนากลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ กลยุทธ์หนึ่งคือการทำให้ประชาชนเห็นประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้อย่างแท้จริงมากกว่าการออกกฎข้อบังคับ โดย

ให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตชุมชนของตนเอง

หมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ประชาชนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์จากป่าผืนนี้มาอย่างต่อเนื่อง การที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่ารอบบริเวณบ้านคลองทรายให้คงความสมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนในชุมชนบ้านคลองทรายควรเข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ผลการศึกษาครั้งนี้อาจนำไปใช้เป็นแนวทางการวางแผนและกำหนดมาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้และความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนบ้านคลองทรายต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

3. แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ให้กับภาคการ

เมือง ภาควิชาการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศ โดยอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน พร้อมทั้งมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมีหลากหลายมุมมอง ดังเช่น กระบวนการพัฒนาที่มุ่งไปสู่การระดมความหลากหลายของมนุษย์ทุกส่วนในสังคม มาร่วมกันกำหนดแนวทางวิถีทางในการพัฒนาสังคม อันจะช่วยประสานความขัดแย้งและลดช่องว่างที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นการกระจายอำนาจในการพัฒนาไปสู่คนทุกส่วนในสังคม ให้เกิดความร่วมมือและร่วมเป็นเจ้าของในสิ่งที่ดำเนินการร่วมกัน รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจะกระจายไปสู่ทุกส่วนอย่างเท่าเทียม สู่สังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืน (สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, 2544)

ชัยอนันต์ (2543) กล่าวเพิ่มเติมว่า ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ในกิจกรรมบางด้านบางระดับ โดยเฉพาะด้านที่สัมพันธ์กับชีวิตและชุมชนโดยตรงในระดับท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจและยังสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง หัวใจของประชาธิปไตยคือการปกครองโดยประชาชน อุดมคติของประชาธิปไตยคือมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ มีคุณภาพพอที่จะปกครองตนเองได้ โดยไม่ต้องให้อำนาจจากภายนอกที่ไกลตัวมาบงการกำหนดข้อบังคับต่าง ๆ ขณะที่ เสน่ห์ (2527) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ไม่ได้หมายความว่าดึงประชาชนเข้ามาทำตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาตั้งขึ้นมาเท่านั้น แท้จริงแล้วต้องให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิถีดำเนินการของเขาเองในชุมชน

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่กล่าวข้างต้น สามารถประมวลและสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคลเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม

และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยกระบวนการกลุ่ม เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น ๆ เป็นที่ตั้ง

3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

คำว่า อนุรักษ์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง รักษาให้คงเดิม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538) เกษม (2528) ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า การจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวิตร่วม (Biosphere) เพื่อที่จะให้ได้ผลประโยชน์ที่ดีที่สุดและยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันเป็นการรักษาศักยภาพที่จะดำรงความต้องการและความจำเป็นของชนรุ่นต่อไปในอนาคต หรืออาจหมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆแต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (นิวัติ, 2542)

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติข้างต้น สามารถประมวลและสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การบำรุงรักษา ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อย่างมีเหตุผลและชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมส่วนรวม ในปัจจุบันและอนาคต

4. วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) และการสังเกตการณ์

(Observation) เป็นเครื่องมือสำคัญ ประกอบการศึกษา

4.1 วิธีการรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูลมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเก็บข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มจากครัวเรือนที่มีอยู่จริงในหมู่บ้านคลองทราย ขณะเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสุ่มดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้ข้อมูลจำนวนครัวเรือน และแผนที่หมู่บ้านคลองทราย ที่สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ศึกษาไว้ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2546 ซึ่งพบว่าครัวเรือนในหมู่บ้านคลองทราย มีทั้งหมด 125 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็น คุ่มหยาดน้ำค้างมี 34 ครัวเรือน คุ่มคลองทรายพัฒนามี 43 ครัวเรือน และคุ่มมะค่างามี 48 ครัวเรือน เป็นข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มครัวเรือนในทุกคุ่ม เพื่อยืนยันจำนวนครัวเรือนในแต่ละคุ่ม ว่าตรงตามการศึกษาข้างต้นหรือไม่ ซึ่งผลการสำรวจพบว่าจำนวนครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น บางครัวเรือนย้ายออกจากหมู่บ้านไปแล้ว ซึ่งมีทั้งที่รีบไปด้วยและที่ไปเฉพาะตัวแต่ทิ้งบ้านไว้ หรือบางครัวเรือนย้ายไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นเป็นเวลานานคงเหลือไว้แต่บ้านร้าง นอกจากนั้นคาดว่า การสำรวจจำนวนครัวเรือนของสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นเพียงการจับจุดพิภักในทูลหลังคาเรือนที่มีการปลูกสร้างโดยไม่ต้องการทราบว่ามีผู้อยู่อาศัยหรือไม่ แต่จากการสำรวจของผู้ศึกษาพบว่าบางหลังคาเรือนไม่มีผู้อยู่อาศัยเป็นเพียงที่เก็บผลผลิตทางการเกษตร ผู้ศึกษาจึงไม่นับรวมเป็นครัวเรือนด้วย จากที่กล่าวข้างต้นนี้จึงทำให้ตัวเลขหลังการสำรวจเพื่อจะใช้เป็นฐานการสุ่มตัวอย่างน้อยกว่า 125 ครัวเรือน ซึ่งผลการสำรวจพบว่า มีจำนวนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้ทั้งหมด 90 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็น คุ่มหยาดน้ำค้างมี 24 ครัวเรือน คุ่มคลองทรายพัฒนามี 38 ครัวเรือน และคุ่มมะค่างามี 28 ครัวเรือน

ขั้นตอนที่ 3 เลือกสุ่มครัวเรือนตัวอย่างตามความเหมาะสมจากจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่จริงในแต่ละคุ่มหลังการสำรวจ และใช้แผนที่การกระจายครัวเรือนของหมู่บ้านคลองทรายประกอบการสุ่ม (ภาพที่ 1) เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั่วทั้งคุ่ม โดยเลือกสัมภาษณ์ 1 คนต่อครัวเรือน ให้ครบจำนวน 65 ตัวอย่าง ซึ่งได้ผลการสุ่มครัวเรือน ดังตารางที่ 1

4.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษทรัพย์การป่าไม้ ใช้การหาค่าสถิติ Chi-square วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังกรอบแนวความคิด ในภาพที่ 2

4.3 สมมติฐานการศึกษา

การศึกษานี้มีสมมติฐาน คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้ต่อปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาอยู่อาศัยในหมู่บ้าน ขนาดที่ดินถือครอง การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และทัศนคติต่อคุณลักษณะของผู้นำชุมชน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษทรัพยากรป่าไม้

5. ผลการศึกษา

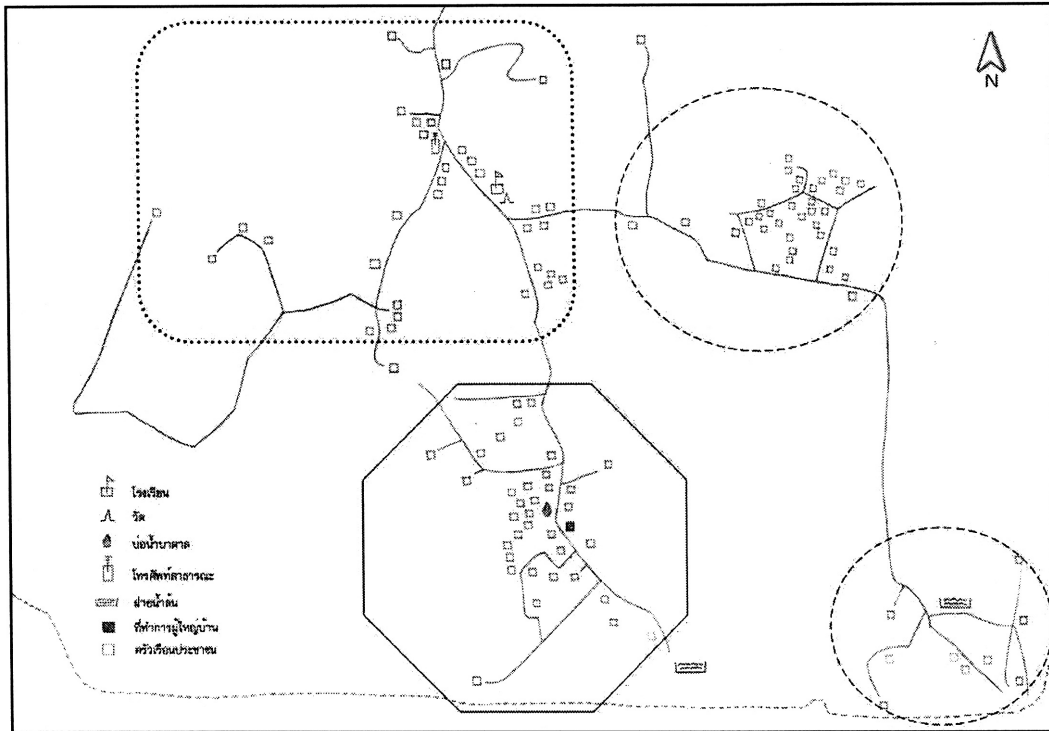
ผลการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษทรัพยากรป่าไม้ บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

5.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านคลองทราย

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 53.8 อายุเฉลี่ยประมาณ 48 ปี ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาศัยอยู่ในคุ่มคลองทรายพัฒนามากที่สุดร้อยละ 40.0 ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 72.3 มีการศึกษา

ภาพที่ 1

แผนที่แสดงการกระจายของครัวเรือนหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2546

หมายเหตุ 1 : รูปสี่เหลี่ยม คือ คุ่มหยาดน้ำค้าง

รูปวงกลม คือ คุ่มมะค่างาม

รูปแปดเหลี่ยม คือ คุ่มคลองทรายพัฒนา

หมายเหตุ 2 : คุ่มมะค่างามมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงกว่าคุ่มหยาดน้ำค้าง และคุ่มคลองทรายพัฒนา

ตารางที่ 1

จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง หมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2546

(หน่วย : ครัวเรือน)

ชื่อกลุ่มบ้าน (คุ่ม)	ครัวเรือนทั้งหมด ¹	ครัวเรือนที่มีอยู่จริง ²	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง ³
หยาดน้ำค้าง	34	24	14
คลองทรายพัฒนา	43	38	26
มะค่างาม	48	28	25
รวม	125	90	65

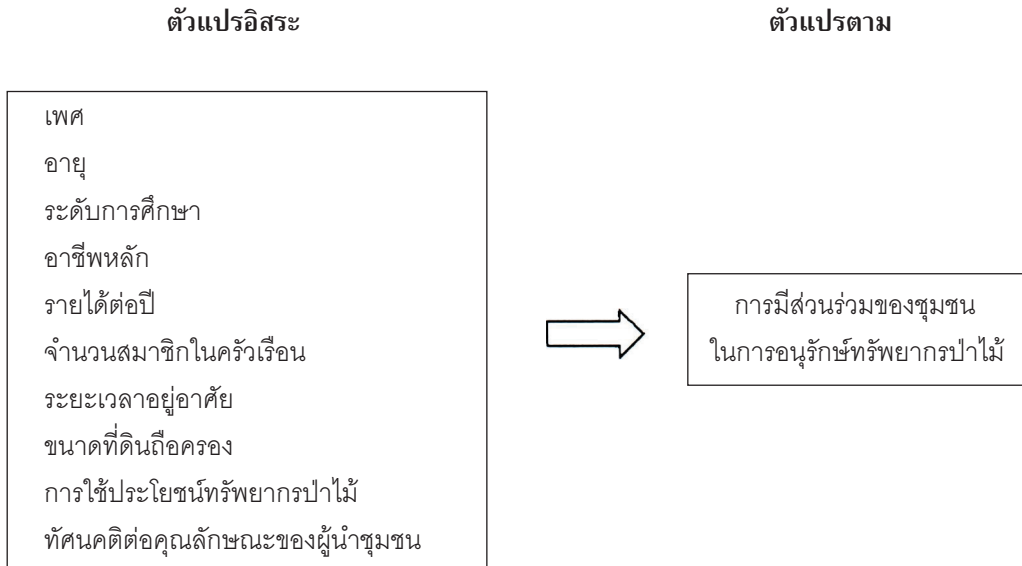
ที่มา : ¹ สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2546)

² จากการสำรวจของผู้ศึกษา

³ จากการสุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูล

ภาพที่ 2

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่อ้อยละ 72.3 มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ร้อยละ 69.2 ทำไร่เป็นอาชีพหลักร้อยละ 38.5 รับจ้างเป็นอาชีพรองร้อยละ 40.0 รายได้เฉลี่ย 56,612 บาทต่อปี และมีรายจ่ายเฉลี่ย 58,956 บาทต่อปี ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ทำให้มีหนี้สินเฉลี่ย 65,375 บาท โดยกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 58.5 ครัวเรือนตัวอย่างไม่ต้องการเปลี่ยนอาชีพคิดเป็นร้อยละ 52.3 มีที่ดินถือครองร้อยละ 75.4 โดยมีที่ดินครอบครอง 1-10 ไร่มากที่สุดร้อยละ 30.8 และเนื่องจากหมู่บ้านคลองทราย อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินจึงมีเอกสารสิทธิ์ที่เป็น สปก. ส่วนที่ยังไม่ได้เอกสารยังคงเป็นเพียง ภบท.5 ซึ่งเป็นเอกสารที่ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 52.3 ครอบครองอยู่

ครัวเรือนตัวอย่างอพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านคลองทรายเป็นส่วนใหญ่ร้อยละ 86.2 ย้ายมาจากอำเภออื่นในจังหวัดนครราชสีมามากที่สุดร้อยละ 35.5 ช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เป็นช่วงเวลาที่ประชาชน

ย้ายเข้ามามากที่สุดร้อยละ 50.8 มีการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมอย่างน้อยหนึ่งกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 83.1 โดยกลุ่มฌาปนกิจเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกมากที่สุดร้อยละ 66.2 ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ของครัวเรือนตัวอย่างร้อยละ 30.8 เห็นว่าเป็นเรื่องหนี้สิน เรื่องการรับรู้ข่าวสาร ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่รับทราบข่าวสารต่าง ๆ จากโทรทัศน์มากที่สุดร้อยละ 90.8 ส่วนการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของหน่วยงานราชการ ครัวเรือนตัวอย่างถึงร้อยละ 87.7 เห็นว่าหน่วยงานราชการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบอยู่ในระดับปานกลาง เกี่ยวกับผู้นำชุมชน ครัวเรือนตัวอย่างแสดงความเห็นว่า ผู้นำมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ดีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32.3 รองลงมาคือความตั้งใจและเสียสละในการทำงานดีร้อยละ 30.8 แต่ความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรมนั้น ครัวเรือนตัวอย่างมองว่าผู้นำชุมชนมีคุณลักษณะตรงนี้ไม่ดีมากนักคิดเป็นร้อยละ 23.1 และ 21.5 ตามลำดับ

5.2 การเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

การศึกษาการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ของประชาชนหมู่บ้านคลองทรายในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา^{4/} พบว่าครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 61.5 เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์คิดเป็นร้อยละ 38.5 เมื่อศึกษาเพิ่มเติมโดยตั้งคำถามว่าในปัจจุบันและต่อไปในอนาคตมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในเขตอุทยานฯ อีกหรือไม่ ครัวเรือนตัวอย่างร้อยละ 55.4 ตอบว่าไม่ต้องการเข้าไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่เหลือร้อยละ 44.6 บอกว่ายังมีความจำเป็นและคิดว่ายังต้องการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ต่อไป ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าประชาชนบางส่วนที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ ไม่ได้หมายความว่ายังต้องการเข้าไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งอาจเนื่องมาจากหลากหลายเหตุผล เช่น สถานะบางช่วงเวลาพอมีพอกินก็ไม่จำเป็นต้องเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า เพราะเสี่ยงต่อการถูกเจ้าหน้าที่จับกุมและสัตว์ป่าทำร้าย เป็นต้น เช่นเดียวกันกับประชาชนที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องการเข้าไปใช้ประโยชน์ตลอดไป ซึ่งอาจเนื่องมาจากบางช่วงเวลารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย นอกจากนั้นยังมีปัจจัยเกี่ยวกับสุขภาพร่างกายด้วย เช่น ช่วงเวลาสุขภาพไม่แข็งแรง แต่เมื่อสุขภาพเริ่มดีขึ้นก็ยังคงต้องการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ แม้ว่าช่วงเวลานั้นชีวิตความเป็นอยู่อาจจะไม่เดือดร้อนก็ตาม เป็นต้น

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การตัดสินใจเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานฯ ของประชาชนหมู่บ้านคลองทราย รวมถึงความต้องการที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคตหรือไม่นั้น เกิดขึ้นจากหลายเหตุปัจจัย ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

5.3 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่าครัวเรือนตัวอย่างมีส่วนร่วมในการประชุมและรับฟังคำชี้แจงจากทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับป่าไม้เป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 67.7 รองลงมาร่วมมือกับทางราชการในการปลูกป่าเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 40.0 ร่วมมือกับทางราชการในการค้นหาปัญหาที่เกี่ยวกับป่าไม้เป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 37.0 ให้ความรู้และแนะนำเด็กในชุมชนให้เห็นคุณค่าของป่าไม้เป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 35.4 สนับสนุนด้านการเงินและอุปกรณ์ในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นประจำ เข้าร่วมการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นประจำ และร่วมกับเพื่อนบ้านดับไฟป่าเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 26.2 ร่วมป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 18.5 ติดตามผลการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 10.7 เท่ากัน นำพันธุ์ไม้หายาก เช่น ไม้หอม มาปลูกเป็นประจำเพื่อลดการพึ่งพิงป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 7.7 พูดคุยกับเพื่อนบ้านถึงความสำคัญของป่าไม้ และร่วมไปดูแลกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่อื่น ๆ เป็นประจำ เพื่อนำวิธีการมาปรับใช้กับหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละ 6.1 เท่ากัน แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ในการประชุมหมู่บ้าน และร่วมกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเก็บหาของป่าเป็นประจำคิดเป็นร้อยละ 3.1 เท่ากัน โดยบทบาทที่มีน้อยที่สุดคือการแจ้งเจ้าหน้าที่ กรณีพบผู้ลักลอบตัดไม้คิดเป็นร้อยละ 1.5 ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่ต้องการสร้างความขัดแย้งกับเพื่อนบ้าน หรือในกรณีที่เป็นคนนอกพื้นที่ กลัวว่าการแจ้งเจ้าหน้าที่อาจทำให้ตัวเองได้รับอันตราย

^{4/} การกำหนดระยะเวลาช่วง 3 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากต้องการทราบความต่อเนื่องในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ของชุมชนบ้านคลองทราย เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และรายงานผลการศึกษาต่อไป (ขณะรวบรวมข้อมูล คือ ธันวาคม 2546 ระยะเวลา 3 ปีที่กำหนด ผู้ศึกษาจึงหมายถึง ช่วงปี พ.ศ. 2544-2546)

5.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้สถิติไคสแควร์ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 พบว่า เพศ ระดับการศึกษา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชนที่แตกต่างกัน ทำให้พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันจริง ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อายุ อาชีพหลัก จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาอยู่อาศัย และขนาดที่ดินถือครอง (ตารางที่ 2) ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1) เรื่องความแตกต่างทางเพศ จากการ

ศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า สภาพสังคมในชนบทโดยส่วนใหญ่ยังยึดถือหลักวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม จึงมีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ควรเป็นหน้าที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ประกอบกับลักษณะกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ไม่เหมาะสมกับผู้ชายมากกว่า จึงทำให้ผู้ชายมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าผู้หญิง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กนกกาญจน์ (2545) ที่พบเช่นเดียวกันว่า ผู้ชายเข้าร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าผู้หญิงที่ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ

2) เรื่องระดับการศึกษา จากการศึกษาศาสามารถอธิบายได้ว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงไม่ได้หมายความว่า จะเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้มากตามไปด้วย แต่จากการศึกษากลับพบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงมีส่วนร่วมน้อยกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า อาจเนื่องมาจากผู้ที่มีการศึกษาสูงมีทัศนคติแตกต่างจาก

ตารางที่ 2

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ปัจจัย	ค่าไคสแควร์ (χ^2)	ผลการทดสอบ (Significant Level)
เพศ	7.068	0.029**
ระดับการศึกษา	18.356	0.049**
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้	8.698	0.013**
ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชน	9.745	0.045**
อายุ	8.689	0.069
อาชีพหลัก	5.470	0.940
รายได้ต่อปี	10.615	0.388
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	4.898	0.086
ระยะเวลาอยู่อาศัย	4.234	0.375
ขนาดที่ดินถือครอง	6.984	0.322

หมายเหตุ : **หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

กับผู้ที่มีการศึกษาดำรงว่า จึงไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้มากนัก เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดความขัดแย้งทางความคิดภายในชุมชน และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ส่วนหนึ่งเพราะผู้ที่มีการศึกษาสูงเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้น้อยกว่า หากไปแสดงความคิดเห็นที่บ่งชี้ไปในทิศทางขัดกับวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า อาจทำให้เกิดความขัดแย้งได้ ประกอบกับครัวเรือนตัวอย่างที่มีการศึกษาในระดับสูงนั้นมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับครัวเรือนตัวอย่างที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและที่ไม่ได้รับการศึกษา จึงอาจทำให้การคำนวณมีความคลาดเคลื่อน แต่ผลการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ สมบัติ (2543) ที่พบเช่นกันว่าระดับการศึกษามีผลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน รวมถึงพบเช่นเดียวกันว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาดำรงว่าในพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรูปน้อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และเช่นเดียวกับการศึกษาของ บรรพต (2544) ที่พบเช่นกันว่าประชาชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ป่าไม้บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทุ่งกระเบน จังหวัดจันทบุรี

อย่างไรก็ตามแม้ผลการศึกษาในครั้งนี้จะสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วสันต์ (2544) ที่พบว่าระดับการศึกษามีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่มีประเด็นย่อยที่ต่างกันคือการศึกษาของ วสันต์ พบว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่ามากกว่าผู้ที่มีการศึกษาดำรงว่าในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาสมโภชน์ อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี ซึ่งต่างไปจากผลการศึกษาของผู้ศึกษา

3) เรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า ผู้ที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์มีความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ ซึ่งผลจากการศึกษาบ่งชี้ว่าผู้ที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์มีส่วนในการมีส่วนร่วมน้อยกว่าผู้ที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ เพราะผู้ที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์อาจเข้าใจว่าการอนุรักษ์คือ

การบำรุงรักษาไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต จึงเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ ส่วนผู้ที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์มีความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าไม้น้อยกว่า จึงมักไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้เท่าที่ควร สอดคล้องกับการศึกษาของ วิรุฬห์ (2544) ที่พบว่าประชาชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์สมุนไพรในป่าชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์สมุนไพรจากป่าชุมชนวัดปลักไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และเช่นเดียวกับการศึกษาของ บรรพต (2544) ที่พบเช่นกันว่าประชาชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้มากกว่าผู้ที่ไม่เข้าไปใช้ประโยชน์ป่าไม้บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทุ่งกระเบน จังหวัดจันทบุรี

4) เรื่องทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชน จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า การตัดสินใจเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมใด ๆ หรือไม่นั้นส่วนหนึ่งมาจากทัศนคติที่มีต่อผู้นำชุมชน หากผู้นำชุมชนมีพฤติกรรมหรือปฏิบัติตนไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนอาจทำให้ประชาชนไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมแบบไม่เต็มใจซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมนั้น ๆ ไปโดยปริยาย

5.5 ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สรุปได้ 2 ประเด็น คือ

1) ปัญหาที่เกิดจากประชาชน จากความคิดเห็นของครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า

1.1) ประชาชนไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์มากนัก เนื่องจากไม่ต้องการขาดรายได้จากการประกอบอาชีพ

1.2) อาชีพการเกษตรส่วนใหญ่ต้อง

พึ่งพานายทุนในการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดการผูกขาดในการกำหนดวัสดุต้นทุน เช่น ราคาเมล็ดพันธุ์และปุ๋ย โดยประชาชนไม่มีสิทธิต่อรองราคาจึงอยู่ในภาวะจำยอมและขาดทุนตลอดมา นำไปสู่การเป็นหนี้สินนายทุนอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีหนี้สินมากความเป็นอยู่ลำบากมากขึ้นจึงจำเป็นต้องเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

1.3) ประชาชนขาดความสามัคคีในการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ ทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

2) ปัญหาที่เกิดจากหน่วยงานราชการ จากความคิดเห็นของครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า

2.1) หน่วยงานของรัฐจากหลากหลายหน่วยงานเข้ามาเก็บข้อมูลโดยขาดการประสานงานกัน ทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายที่จะต้องตอบคำถามเดิม ๆ ทำให้ไม่เต็มใจที่จะร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในกิจกรรมต่าง ๆ

2.2) ประชาชนคิดว่า หน่วยงานของรัฐขาดความจริงใจที่จะช่วยเหลือ โดยเข้ามาเพียงเพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จตามงบประมาณหรือตามความรู้สึกของตัวเจ้าหน้าที่เอง โดยไม่พยายามที่จะติดตามประเมินผลเพื่อรับรู้ความเป็นไปของการดำเนินงานและทำความเข้าใจความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างแท้จริง

2.3) หน่วยงานรัฐขอความร่วมมือจากประชาชนให้เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์โดยไม่มีค่าตอบแทนให้ ประชาชนจึงไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากทำให้ขาดรายได้จากการประกอบอาชีพ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนหมู่บ้านคลองทราย

1) ประชาชนหมู่บ้านคลองทรายควรลดอคติต่อเพื่อนบ้าน และเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนให้มากขึ้น

2) ควรมีความรอบคอบในการใช้จ่ายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อเป็นการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น การดื่มสุรา และเล่นการพนัน เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการสิ้นเปลือง ยังทำให้เสียสุขภาพอีกด้วย

3) ประชาชนหมู่บ้านคลองทรายควรให้ความสำคัญกับการประชุมหมู่บ้านมากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันในทุก ๆ เรื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน

4) ประชาชนควรช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น เช่น ประกอบอาชีพเสริม หรือหางานรับจ้างในท้องถิ่นอื่น ๆ หากไม่มีการจ้างงานในชุมชน และควรจะทำงานทุกครั้งที่ยังมีการจ้างงานอยู่ หรือสุขภาพยังเอื้ออำนวย ไม่ควรคิดว่าทำมาหลายวันแล้วยังพอมีเงินเหลืออยู่รอให้เงินหมดแล้วค่อยรับจ้างใหม่ เพราะงานรับจ้างจะไม่มีทั้งปี ดังนั้นเมื่อยังมีการจ้างงานอยู่ต้องพยายามอดทนรับจ้างต่อไปเพื่อเป็นรายได้สำรองในช่วงที่ไม่มีการจ้างงาน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

1) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและข่าวสาร เช่น จัดหาเอกสารเพื่อเผยแพร่ต่าง ๆ หรือหนังสือพิมพ์ให้เป็นแหล่งความรู้ของชุมชน เพราะเป็นการใช้งบประมาณที่ไม่สูงนัก และสามารถทำได้ทันทีถ้ามีงบประมาณ ประกอบกับการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้สร้างฐานความรู้ให้กับชุมชนต่อไป

2) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงคุณภาพหออกระจายข่าว หรือควรมีหออกระจายข่าวประจำคุ้มมะค่างาม เนื่องจากว่าหออกระจายข่าวที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านในคุ้มคลองทรายพัฒนาไม่สามารถกระจายเสียงให้ได้ยินทั่วถึงทั้ง

หมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะได้ยินเพียงคุ่มคลองทรายพัฒนากับคุ่มหยาดน้ำค้างเท่านั้น ส่วนคุ่มมะค่างามซึ่งอยู่ในพื้นที่สูงและไกลออกไปจะไม่ได้ยินเสียง (พิจารณาภาพที่ 1 ประกอบ) ทำให้ในบางครั้งประชาชนในคุ่มมะค่างามไม่ทราบข่าวสารและขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีในหมู่บ้าน

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องช่วยส่งเสริมและหาช่องทางประกอบอาชีพใหม่ๆ ให้กับประชาชน เพราะสาเหตุหนึ่งที่ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คือรายได้ไม่พอต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้นถ้าประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นอาจเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยลดความถี่ของการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งจะส่งผลดีต่อความสมบูรณ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และยังทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นอีกด้วย

4) เจ้าหน้าที่รัฐต้องให้ความสำคัญกับประชาชนในกรณีที่ประชาชนวางกับดักสัตว์ป่าเพื่อป้องกันความเสียหายแก่ผลผลิตเกษตรทางการเกษตร เช่น กับดักหนูป่าที่มักจะเข้าไปกินผักข้าวโพดในช่วงเก็บเกี่ยว ไม่ใช่พบซากสัตว์ป่าและคิดว่าประชาชนเข้าไปล่าในเขตอุทยานทั้งหมด ต้องใช้วิธีจรรยาบรรณในการพิจารณาตัดสิน และต้องไม่มีอคติกับประชาชน

5) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องเร่งหามาตรการรองรับผลผลิตจากไม้กฤษณาที่ประชาชนบางส่วนปลูกขึ้นเองให้สามารถขายได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพราะกฤษณาเป็นไม้ที่มีราคาดี และตลาดมีความต้องการสูง หากสนับสนุนให้ประชาชนปลูก และมีมาตรการตรวจสอบได้ว่าเป็นไม้ที่ปลูกขึ้น

เองไม่ได้ลักลอบตัดในเขตอุทยานฯ จะทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และยังเป็นการอนุรักษ์ไม้กฤษณาที่เหลืออยู่น้อยมากในเขตอุทยานได้อีกด้วย

6) หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาติดตามผลการดำเนินงานการอนุรักษ์ป่าไม้ พร้อมทั้งสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนว่าดีขึ้นมากน้อยเพียงใด เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดต่อไป และควรกระทำเป็นประจำเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์กับประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

7) การที่หน่วยงานของรัฐเข้ามาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน ต้องมีการสื่อสารที่ดีกับประชาชน เช่น พูดจาด้วยความสุภาพ กล่าวขอความร่วมมือไม่ใช่บังคับให้ทำตาม พร้อมกันนี้ต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย

8) สนับสนุนคนในหมู่บ้านที่เป็นครู หรือที่มีโอกาสเป็นในภายภาคหน้า ให้กลับมาเป็นครูในหมู่บ้านของตนเองเพื่อเป็นผู้นำร่วมกับผู้ใหญ่บ้านในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะความรักที่มีต่อบ้านเกิดเกิดความผูกพัน และความคุ้นเคยกับคนในหมู่บ้านจะเป็นแรงกระตุ้นที่ดีที่จะช่วยปลูกฝังเยาวชนและพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้าได้ดีกว่าครูที่มาจากที่อื่น ซึ่งอาจจะเข้ามาอยู่เพราะสภาวะจำยอม หรืออยู่เพื่อรอเวลาย้ายทำให้ความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน อาจไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร

9) หน่วยงานราชการต้องให้ความสำคัญกับผลการศึกษา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่รับผิดชอบของตน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกษม สนิทวงศ์. 2528. “การอนุรักษ์และการพัฒนา” ในการอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทย ในแง่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ. ธวัชชัย สันติสุข เต็ม สมิตินันท์ และ Warren Y. Brockelman (บรรณาธิการ). ชูติมาการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2543. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง สังคมไทย เราจะไปทางไหนในศตวรรษที่ 21 12-13 กุมภาพันธ์. คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิวัติ เรืองพานิช. 2542. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รั้วเขียว, กรุงเทพฯ.
- ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. 2546. “การพัฒนาที่ยั่งยืน : ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง.” เศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ 40 ฉบับที่ 2 : 12.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2538. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (พิมพ์ครั้งที่ห้า). อักษรเจริญทัศน์, กรุงเทพฯ.
- สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. 2544. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. หจก. เชียงใหม่ ปี. เอส. การพิมพ์, เชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549. สำนักนายกรัฐมนตรี, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, กรุงเทพฯ.
- _____. 2546. การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2546. เอกสารประกอบวิชาการสอนสาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสน่ห์ จามริก. 2527. “นโยบาย กลวิธี การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน” ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุขมหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.